

Kolejny rozdział poświęcony jest ubóstwu i metodom jego przezwycięzania. Jest to złożone zagadnienie. Temat jest ujęty syntetycznie, ale w pełni przedstawia całokształt problemu. W podręczniku jest przedstawiona próba ujęcia operacyjnego.

Szczególnie dużo uwagi poświęcił Autor opiece zdrowotnej i systemowi edukacyjnemu jako dziedzinom polityki społecznej. Czytelnik znajdzie w tych częściach jasno i wyczerpująco przedstawione kluczowe zagadnienia, ważne z punktu widzenia polityki społecznej. Są to dziedziny, które omawiane są w odrębnych politykach szczegółowych, takich jak polityka oświatowa i polityka ochrony zdrowia. Na wysoką ocenę zasługują podjęte w podręczniku interesujące, syntetyczne ujęcia problemów opieki zdrowotnej i systemu edukacyjnego.

Recenzentowi w krótkim omówieniu trudno jest przedstawić bogactwo zagadnień ujętych w opracowaniu. Powyższe omówienia niektórych fragmentów pracy miały na celu tylko przytoczenie przykładów charakteryzujących recenzowaną pracę.

Jak wynika z pobieżnego przeglądu problemów szczegółowych podręcznika (części drugiej), czytelnik otrzymuje syntezę głównych dziedzin polityki społecznej ujętą w sposób jasny, przejrzysty i uporządkowaną konstrukcyjnie. Jest to bardzo dobry materiał dla studiujących. W poszczególnych rozdziałach systematycznie omawiane są poszczególne procesy i kategorie. Jest to także wartościowy tekst dla osób interesujących się polityką społeczną. Autor wnosi w tych szkicach uporządkowany przegląd zarówno zagadnień teoretycznych jak i praktycznych. Myślę także, że warto ją polecić osobom, które w działalności praktycznej stykają się z tymi dziedzinami. Może to być także dobre wprowadzenie do studiowania specjalistycznych opracowań.

Podsumowując, czytelnik otrzymuje opracowanie wartościowe pod wieloma względami. Podstawową cechą jest pogłębione ujęcie teoretyczne. Zdaniem recenzenta, szczególnie wartościowe jest ujęcie dynamiczne. Autor sięga do omówienia genezy poszczególnych problemów i dziedzin polityki społecznej. Wnikliwie analizuje ich rozwój i na tym tle omawia współczesne problemy. W ten sposób Józef Orczyk wskazuje czytelnikowi na podstawową cechę zmian polityki społecznej. Ulega ona ciągłym zmianom, tak jak zmienia się sytuacja gospodarcza i polityczna. Nie ma jednego celu, nie ma trwałego zakresu świadczeń, społeczne potrzeby nie są zawsze takie same i nie ma jednolitych form polityki społecznej.

Podręczniki czy zbiory materiałów z zakresu polityki społecznej, zwykle o charakterze diagnostycznym, są opracowaniami zbiorowymi. Natomiast recenzowany podręcznik polityki społecznej jest owocem pracy jednego autora. Takie indywidualne podejście należy do nielicznych w polskiej literaturze. Dzięki takiemu podejściu dzieło jest pod każdym względem jednolite i to zarówno merytorycznie, jak i stylistycznie.

Polityka społeczna jako dyscyplina naukowa w pracy Józefa Orczyka otrzymała wartościowe opracowanie. Jest to dobry podręcznik, a także dzieło, które będzie inspirowało do rozwijania teorii polityki społecznej, do nowych badań i nowych uogólnień. Czytelnicy zapewne będą oczekiwać na kolejną wersję recenzowanego podręcznika, wzbogaconego o rozwiniętą charakterystykę uwarunkowań demograficznych z polityką ludnościową, a także o nowe dziedziny polityki społecznej, takie jak na przykład kwestia mieszkaniowa i polityka rodzinna.

Janusz Kroszel

Wacław Jarmołowicz, Magdalena Knapińska,
Polityka państwa na rynku pracy w warunkach transformacji i integracji gospodarczej, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2005, ss. 285.

Tytuł recenzowanej monografii posiada podwójne znaczenie. Dotyczy bowiem ważnych problemów intensywnie eksplorowanych przez współczesną naukę ekonomii, a przy tym charakteryzujących się również wyjątkową aktualnością z punktu widzenia potrzeb aplikacyjnych. W tym względzie zbędne wydaje się rozszerzanie argumentacji. Polityka państwa na rynku pracy bez wątplenia, zwłaszcza we współczesnej Polsce, stanowi poważne i trudne wyzwanie dla nauki i polityki społeczno-gospodarczej. Z uznaniem należy więc ocenić wybór tematu przez Autorów monografii.

W kategoriach wyzwania wręcz respekt budzi także sformułowany we *Wprowadzeniu* cel, za który przyjęto „[...] dokonanie możliwie kompleksowej i pogłębionej prezentacji analizy i oceny polityki państwa na rynku pracy, przy uwzględnieniu jego funkcjonowania zwłaszcza w gospodarce polskiej (w ujęciu krajowym oraz regionalnym), jak też i w gospodarce krajów Unii Europejskiej (a w tym i wśród krajów nowo przyjętych)” (s. 8).

Praca, poza wspomnianym już *Wprowadzeniem*, zawiera w swojej strukturze sześć rozdziałów i *Zakończenie*. Struktura ta charakteryzuje się uporządkowaną logiką wyводу. Jej integralnym atrybutem pozostaje merytoryczna spójność obszarów teoretycznych i empirycznych dyskursu.

Dwa pierwsze rozdziały posiadają charakter teoretyczny i zarazem „narzędziowy”. W pierwszym prezentuje się w zarysie dotychczasowy dorobek nauki dotyczący rynku pracy i podstawowych kategorii związanych z jego funkcjonowaniem. Drugi rozdział traktuje o państwie jako podmiocie polityki gospodarczej na rynku pracy. Dokonuje się tu także przeglądu różnych teoretycznych stanowisk w odniesieniu do zasadności (przyczyn), celów i form ingerowania przez państwo w funkcjonowanie tego rynku. „Narzędziowy” natomiast charakter dyskursu w opisywanych rozdziałach polega przede wszystkim na określaniu i systematyzacji podstawowych pojęć, kategorii i teorii związanych z funkcjonowaniem rynku pracy oraz interwencyjną polityką państwa na nim. Ogólnie można stwierdzić, że „narzędziowy” charakter dwóch pierwszych rozdziałów sprowadza się do sformułowania w nich naukowych podstaw, swoistego punktu wyjścia i zarazem tła analiz empirycznych prezentowanych w dalszej części rozprawy.

Poczynając od trzeciego rozdziału, w pracy dominują aspekty empiryczne. W trzecim rozdziale przedstawiony został rynek pracy, a bardziej precyzyjnie – zmiany, które dokonały się na tym rynku w Polsce w okresie transformacji. Rozdział czwarty dotyczy z kolei polityki państwa na rynku pracy w transformującej się polskiej gospodarce. Obydwa wymienione rozdziały uwzględniają także kontekst regionalny, zarówno co do funkcjonowania rynku pracy, jak i realizowanej polityki państwa w układzie terytorialnym.

Kolejne dwa rozdziały: piąty i szósty, traktują o problemach rynku pracy oraz polityce państwa w nowych krajach Unii Europejskiej, przed ich przystąpieniem i w roku wstąpienia do Unii. Analiza prowadzona jest tu w ścisłym powiązaniu z sytuacją rynku pracy w Unii Europejskiej i instrumentami, za pomocą których prowadzi się wspólnotową politykę na tym rynku.

Niewątpliwym walorem empirycznych rozdziałów recenzowanej monografii jest kompleksowość i zarazem wieloaspektowość postrzegania funkcjonowania rynku pracy, a także polityki państwa dotyczącej tego rynku. Rynek pracy charakteryzowany jest nie tylko poprzez ukazanie relacji podaży, popytu i płac. Autorzy prowadzą również analizę strukturalno-jakościową zasadniczych parametrów tego rynku. Podaż pracy na przykład charakteryzowana jest poprzez aktywność zawodową, lecz dopełniająco mowa tu także o zjawisku bierności zawodowej. Analizę strukturalną wykorzystano w pełni przy prezentacji popytu na pracę, kształtowania się płac oraz bezrobocia. Podobnie poprzez strukturalne ujęcie charakteryzuje się także politykę państwa na rynku pracy, którą przedstawia się przy uwzględnieniu podmiotów, celów i instrumentów polityki aktywnej oraz biernej.

Poznawczo monografia została zdecydowanie wzbogacona poprzez uwzględnienie wspomnianego już aspektu regionalnego. Na wyeksponowanie zasługują przy tym dwie kwestie. Pierwszą z nich jest wybór regionu warmińsko-mazurskiego jako przykładu do pogłębionej analizy. Wybór ten wydaje się trafny z uwagi na dużą, najwyższą w Polsce skalę bezrobocia w tym regionie, które pojawiło się w okresie transformacji. Tym samym dylematy funkcjonowania rynku pracy i problemy skutecznego interwencjonizmu na nim nabierają w omawianym regionie wyrazistości.

Drugą wyeksponowaną kwestią pozostaje zastosowanie analizy SWOT do prezentacji stanu regionalnego rynku pracy i polityki państwa na tym rynku. Zastosowanie tej metody przyczyniło się do wzmocnienia oryginalności i nowatorskiego charakteru prowadzonego dyskursu. Metoda SWOT zwiększa ponadto jego precyzję, skutecznie wspiera i porządkuje zawarte w nim wnioski.

W ostatnich dwóch rozdziałach analiza posiada przede wszystkim charakter komparatywny. Autorzy podejmują trud zidentyfikowania wspólnych atrybutów oraz odmienności, jeżeli chodzi o rynek pracy i politykę państwa na tym rynku w nowych krajach Unii Europejskiej. Kontekstem do porównań pozostaje rzetelnie i bardzo szczegółowo przedstawiona polityka „starych” krajów Unii Europejskiej na rynku pracy. Zaprezentowano tu wykorzystanie funduszy strukturalnych, zwłaszcza w nawiązaniu do zwalczania długookresowego bezrobocia i wyrównywania szans na rynku pracy. Przy tym analiza wydatków na zwalczanie bezrobocia, zwłaszcza w formach aktywnych, stanowi jeden z zasadniczych wątków prowadzonego dyskursu.

Do głównych walorów recenzowanej monografii należy między innymi także imponująca liczba wykorzystanych pozycji bibliograficznych. Składa się na nią 351 pozycji cytowanej literatury oraz 69 publikacji o charakterze statystyczno-faktograficznym. Wykorzystanie tak licznych źródeł świadczy o wysokim poziomie naukowym rozważań. W powiązaniu natomiast z wiedzą i naukowym doświadczeniem Autorów spowodowało, że oceniana monografia jest poznawczo bardzo wartościowa, a pod względem treści – wysoce interesująca.

Wysokie wartości merytoryczne i interesująca treść wiąże się także z faktem stosowania przez Autorów pełnego algorytmu wywodu naukowego, zakończonego w kolejnych jego etapach wyciągnięciem wniosków. I właśnie to wyciąganie wniosków z przeprowadzonych analiz jest dużym sukcesem obojga Autorów.

Sformułowane wnioski dają – jak się wydaje – wysoce trafną ocenę sytuacji na polskim rynku pracy, zarówno w układzie krajowym, jak i regionalnym. Walorem jest również podkreślana już kompleksowa charakterystyka polityki państwa na rynku pracy w okresie transformacji w Polsce. Pewien niedosyt można jednak odczuć w kwestii charakterystyki regionalnych aspektów tej polityki.

Aksjomatem powszechnie akceptowanym jest przytoczona w monografii uwaga o polityce państwa na rynku pracy jako integralnym składniku polityki społeczno-gospodarczej. Według Autorów powinna być ona dostosowana do realiów występujących na regionalnych rynkach pracy (zob. s. 190). Spostrzeżenie to także nie budzi wątpliwości. Jego przytoczenie w recenzowanej monografii można jednak uznać za formę sugestii co do pożądanego kierunku dalszych pogłębionych badań. W swoim dyskursie Autorzy bowiem nie odpowiedzieli *explicite* na pytanie, czy w polskich warunkach polityka państwa na rynku pracy dostosowana jest do realiów regionalnych tego rynku. W oparciu o analizowany przykład *implicite* tylko można wnioskować, że dostosowania takiego raczej nie ma. Autorzy odpowiadając bowiem na pytanie o przyczyny występowania stopy bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim, ciągle najwyższej w kraju stwierdzają, że tak się dzieje, chociaż „[...] polityka rynku pracy nie odbiega tu w zasadzie od tej, jaka jest prowadzona w skali kraju [...]” (s. 190).

Wnioski dotyczące funkcjonowania rynków pracy w warunkach europejskiej integracji oraz co do wspólnotowej polityki wydają się wyważone. Niewątpliwie przyszłość pokaże – co podkreślają w *Zakończeniu* Autorzy monografii – w jakiej mierze wpływ na rynek pracy i na likwidację bezrobocia będzie miała polityka wspólnego rynku, a w jakiej specyficzne dla poszczególnych krajów członkowskich drogi rozwoju społeczno-gospodarczego.

Reasumując przedstawione dotychczas uwagi można przyjąć, że zakładane na wstępie, „budzące respekt” cele zostały przez Autorów osiągnięte. Stawia to ocenianą monografię w rzędzie wyjątkowych, wyróżniających się opracowań naukowych. Obok zrealizowanych ambitnych celów – na tę wyjątkowość składa się również bogactwo treści, zdyscyplinowany koherentny sposób ich prezentowania, a także wzorowa komunikatywność prezentowanego dyskursu. Wyjątkowość wynika również z tego, że recenzowana praca jest dostępna ze względu na wspomnianą komunikatywność i może być interesująca z powodu jej merytorycznych walorów dla bardzo szerokiego grona czytelników. Może ona równie dobrze inspirować naukowców do dalszych badań, edukować studentów i występować jako przydatne kompendium wiedzy dla praktyków, w tym zwłaszcza polityków interesujących się rynkiem pracy.

Jan Wiśniewski

Janusz Mariański, *Religijność społeczeństwa polskiego w perspektywie europejskiej. Próba syntezy socjologicznej*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2004, ss. 481.

Sferą, która z jednej strony w istotny sposób kształtuje rzeczywistość społeczną, z drugiej zaś żywo reaguje na zmiany społeczne jest religijność. Obszar religijności jest jednym z najistotniejszych obszarów życia zbiorowego i jednostkowego, gdyż przenosi świadomość człowieka ku granicom tego, co widzialne i wkracza na płaszczyznę transcendentną. Czynniki religijny ma też ogromne znaczenie w kształtowaniu i utrzymaniu porządku społecznego, gdyż wskazuje na spójny system norm, do którego jednostki mogą się odwołać. Jest też oparciem dla człowieka w chwilach